

1. Mit jelent a feudalizmus szó?
2. Mi a feudalizmus fogalma?
3. A középkorban mi képezte a hatalom alapját?
4. Ki volt Hódító Vilmos? Mi történt Hastings-nél?
5. Hogyan alakult ki Angliában a rendiség?
6. Ki azok a vazallusok?
7. Hogyan épült fel a parlament Angliában?
8. Kik azok a lordok?
9. Hogyan épült fel a rendi gyűlés Franciaországban? Rajzold le a baloldalon található ábrát, és mellé írd egy rövid magyarázatot!
10. Mi váltotta ki a nézeteltérést az uralkodó és az egyház között?
11. Mi a rendiség lényege?

Nemesi rend

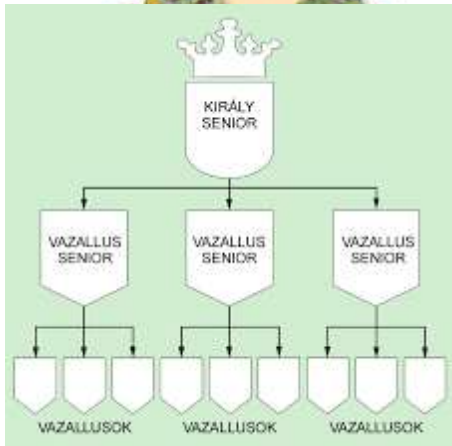
HÁTTÉROLVASMÁNY:

A KÖZÉPKOR ÉS A FEUDALIZMUS FOGALMA- Az európai középkorral kapcsolatban gyakran használják az egész korszakra a feudalizmus kifejezést. A fogalomnak azonban több jelentése, többféle értelmezése is van, amelyeket érdemes áttekinteni. A feudalizmust szó szerint hűbériségnek fordíthatjuk (feudum = hűbérbirtok). Így azonban a fogalom csak Nyugat-Európa egy korszakára lenne használható, hiszen hűbériség már Közép-Európában és Magyarországon sem volt. A kifejezést azonban tágabb értelemben is használják az európai középkor társadalmának leírására (feudális társadalom). A feudalizmusban a földbirtok a meghatározó tulajdon, a társadalom pedig különböző kiváltságokkal rendelkező rétegekből áll, és az emberek jogilag nem egyenlők. A legtágabb értelmezés szerint minden olyan társadalom feudális, amelyben kiváltságokkal rendelkező földesurak és a jobbágyokhoz hasonló alávetett rétegek élnek. A fogalom használatának eszmei és politikai hátterével a következő években fogunk megismerkedni.

A HŰBÉRISÉG KIALAKULÁSA NYUGAT-EURÓPÁBAN

A HŰBÉRISÉG

A középkorban a megélhetés és a hatalom alapja a földbirtok volt. A kora középkorban a törzsi rendszert felszámoló és a földek jelentős részét megszerző újdonsült királyok hatalma is azon alapult, hogy országukban ők voltak a legnagyobb birtokosok. Azonban csak úgy tudtak kormányozni, ha a frissen megszerzett földek jelentős részét híveiknek adományozták. A király a különböző szolgálatokért (katonáskodás, hivatalok betöltése stb.) adományozott kiváltságokat és földeket, amit hűbértartásoknak nevezünk. Az önellátás szintjén ugyanis kevés felesleg keletkezett, és ezt sem lehetett pénzzé tenni. Ezért az uralkodók pénzüjvedelme csekély volt, abból fizetett hadsereget vagy hivatalszervezetet nem lehetett fenntartani. A hűbértartok kezdetben a megadományozott halálával, vagy akkor, ha nem teljesített e kötelességét, visszakérült az adományozóhoz (beneficium). Később örökölhetővé, sőt továbbadhatóvá vált (feudum), innen a korszak elnevezése is: feudalizmus. A király

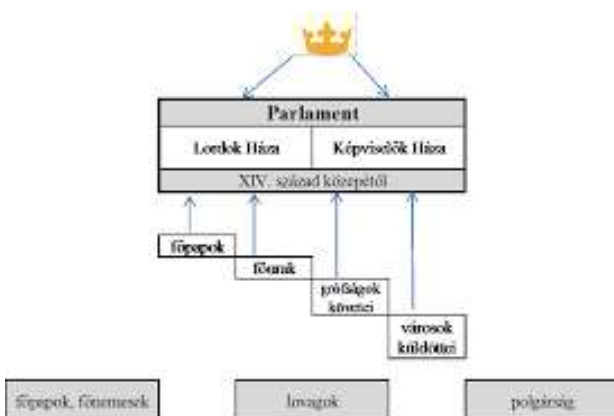
nagyhűbéresei maguk is adományoztak birtokokat, hogy biztosítsák fegyveres kíséretük hűségét. Így a királytól a kishűbéresekig (tehát csak az uralkodó réteg tagjai között) kialakult egy sajátos alá-fölé rendeltségi viszony (hierarchikus rend), a hűbéri lánc. A Karoling-korra általánossá vált a hűbéri eskü. Ebben az adományozó hűbérúr (senior) és a megadományozott hűbéres (vazallus) kölcsönösen fogadalmat tettek a hűségre és kötelességeik teljesítésére. Az állam a hűbéri láncon keresztül működött: a király akaratát hűbéresei hajtották végre a saját hűbéreseik segítségével. A rendszer csak akkor erősített-e a király hatalmát, ha a hűbéresei (vazallusai) megtartották esküjüket. A korszak keresztény felfogása az eskü megszegését elítélte, ami bizonyos fokig fékezte a hűtlenséget, de az mégis napirenden volt.

A hűbériség korában (VIII–XIII. század) elvileg a király hatalmát csak a szokásjog és az egyház által meghatározott erkölcsi parancsok korlátozták. A törvényeket a király saját akaratából hozta és hirdette ki, legfeljebb meghallgatta a főemberei tanácsát. Ő volt a legfőbb bíró is. Ennek ellenére a valóságban csak néhány rátermett uralkodó tudta országát egyben tartani és a belső békét biztosítani. A hűbéresek egymás elleni fellépése napirenden volt, amit a korszakban hatalmaskodásnak neveztek.

AZ ANGOL RENDISÉG KIALAKULÁSA

A hódítást követően angolok és szászok hozták létre királyságokat Angliában. Normandia hercege, I. (Hódító) Vilmos (1066–1087) francia lovagjai élén átkelt Britanniába. 1066-ban Hastingsnél legyőzte az angolszász uralkodót, majd hűbéri államot alapított. Vilmos Anglia délnyugati részén szállt partra, és fokozatosan hódította meg az egész országot. Az elfoglalt földek egy részét a király lovagjainak

adományozta. Minden lovag közvetlenül a királytól kapta birtokait, s neki tartozott hűséggel. Így Angliában nem alakult ki a nyugati típusú hűbéri lánc. A hűbéresek (vazallusok) kötelességeit az uralkodó pontosan előírta. Angliában erős királyi hatalom jött létre. Vilmos családjának kihalását követően ismét francia dinasztia (Anjou-Plantagenet) került az angol trónra. Ezáltal az angol uralkodók, mint Anjou grófjai a francia király hűbéresei lettek, így belesodródtak a franciaországi belharcokba. A harcok során Földnélküli János (1199–

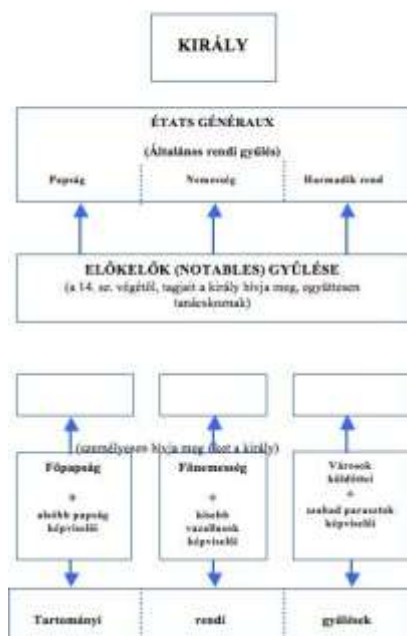

1216) – aki Robin Hood történetéből közzismert – elveszítette a franciaországi birtokait. A vereségek a nemesség elégedetlenségéhez vezettek. A főnemesség 1215-ben a Magna Charta Libertatum (Nagy szabadságlevél) kiadására kényszerítette az uralkodót. A Magna Charta a főnemesség, a lordok számára beleszólást biztosított a hatalomba, s felruházta őket az ellenállás jogával. A király ezután nem vehetett ki adót a királyi tanács beleegyezése nélkül, és a nemeseket bírói ítélet nélkül nem fogathatta el. Amikor a király – megsértve a Chartát – önkényesen adót vetett ki, a főnemesség fellázadt (1264), és közösen lépett fel az uralkodóval szemben. Összehívták a parlamentet, amely eredeti legkisebb létszámú tanácskozó testület volt a király mellett. Most azonban valamennyi főnemes, valamint a lovagok és a polgárok választott képviselői is meghívott kaptak. Tehát mindazok képviseltették magukat, akik valamilyen kiváltsággal rendelkeztek. A főnemesség lázadása elbukott, de a XIII. század végére megerősödött a királyi hatalom korlátozásának a gondolata. Ebben fölfedezhető az investitúraharc és a keresztes hadjáratok hatása is. Az új felfogás szerint az ország ügyei valamennyi „országlakosra” tartoznak. „Országlakoson” a kiváltságokkal rendelkezőket (főpapok, főurak, majd később lovagok és polgárok) értették. Az érdekeiket érvényesíteni képes, azonos jogú, azonos érdekű társadalmi csoportokat rendeknek nevezzük. Angliában a papság és a főnemesség (lordok) mellett a lovagok (nemesség), a városok megerősödését követően pedig a polgárság is érvényesíteni tudta politikai érdekeit, tehát ők alkották a rendeket. Amikor az Arany János balladájából ismert I. Edwardnak (1272–1307), Wales és Skócia meghódítójának pénzre volt szüksége háborúhoz, összehívta a parlamentet (1295). Ettől kezdve az uralkodó a rendekkel együtt irányította Angliát: kialakult a rendi monarchia.

A FRANCIA RENDISÉG KIALAKULÁSA

A Karolingok kihalása után (987) a Capeting-dinasztiát szervezte újjá az egykori nyugati frank

RENDI GYŰLÉSEK FRANCIAORSZÁGBAN

területeken a királyi hatalmat. Uralmuk ténylegesen csak Párizs környékére (Île-de-France) terjedt ki. Az ország jelentős részét alkotó tartományokat a nagyhűbéresek önállóan igazgatták. Bonyolította a helyzetet, hogy az angol királyok francia tartományokat is uraltak. Amikor a francia királyok harcot kezdtek Franciaország egységéért és a királyi hatalom növeléséért (központosítás), szembekerültek az angol uralkodókkal is. A háborúhoz a francia uralkodóknak rengeteg pénzre volt szükségük. IV. (Szép) Fülöp (1285–1314) ezért a posztóipar révén gazdag Flandriát is meg akarta hódítani. A flandriai városok zsoldosai azonban legyőzték Fülöp lovagjait (1302). Az uralkodó más is kitalált jövedelmei növelése érdekében: megadóztatták a francia egyházat. Emiatt szembekerült a pápasággal. Szorult helyzetében a király összehívta a korábban már tartományi szinten működő rendi gyűlést. Angliától eltérően itt a papság külön rendet alkotott a nemesség és a polgárság mellett. A rendi kormányzás a királyi hatalom megerősödését eredményezte. Franciaország a XIV. századra Európa nagyhatalmai közé emelkedett.

A RENDISÉG LÉNYEGE

A rendi kormányzás során a hatalom megosztott a király és rendek között (rendi dualizmus). A rendi kormányzás legfőbb szerve a rendi országgyűlés (Angliában parlament), amelyet a király hívott össze. Itt a király és rendek együtt hozták a törvényeket. A rendek legfőbb joga, hogy ők döntöttek az

adókról. Ezzel erősen korlátozhatták az uralkodó mozgásszabadságát. A törvények végrehajtása, a külügyek, a hadsereg és pénzügyek felségjogot képeztek, vagyis a király irányítása alatt álltak. A király ezt a tőle függő hivatalnokok közreműködésével végezte. Helyi szinten viszont a rendek kezében volt a közigazgatás, ők hajtották végre a törvényeket.